

soloists and conductors, touring constantly perform famous and brilliant musicians. So, this team really has created a new interesting page in the annals of modern musical life in Poltava.

Key words: Poltava Symphony orchestra, musical culture, conducting, music.

Стаття надійшла до редакції 2.02.2017 р.

Прийнято до друку 30.02.2017 р.

Рецензент – д. пед. наук, проф. Сташевська І. О.

УДК 821.161.2.02.09

Н. М. Філоненко

ІНТЕРСЕМІОТИЧНИЙ ХАРАКТЕР ТВОРЧОСТІ ЛІТУГРУПОВАННЯ „БУ-БА-БУ”

Постмодерністський погляд на світ як текст актуалізував розвиток і поширення різноманітних гетерогенних художніх явищ, еkleктичних мистецьких форм, які хоча й були притаманні мистецтву від найдавніших часів, проте майже ніколи не становили характерної ознаки епохи. На кінець ХХ століття рок-опера, хореографічний спектакль, балет-мюзикл на льоду, гепенінг, перформанс, інсталяція стають популярними міжмистецькими явищами, що приваблюють як невибагливого пересічного споживача продукту масової культури, так і елітарну публіку з вишуканими смаками. Усі ці явища вимагали від мистецтвознавчих наук міждисциплінарного підходу до осмислення нової художньої практики. Як наслідок у межах літературознавства з 60-х рр. минулого століття розвиваються інтермедіальні студії, які досліджують внутрішньотекстову взаємодію у літературному творі семіотичних кодів різних видів мистецтва. Серед найвідоміших представників зазначеного наукового напрямку можна назвати Ульріха Вайсштайна, Вернера Вольфа, Оге Ганзен-Льове, Ірина Раєвські та ін. У вітчизняному літературознавстві дослідженням міжмистецької взаємодії займаються Василь Будний, Микола Ільницький, Григорій Клочек, Дмитро Наливайко, Віра Просалова та ін.

Одним із чинників формування полісеміотичної творчості можна вважати політалановитість самого автора. В українській культурі є чимало митців, творчість яких розгорталася одразу в кількох річищах. Так Г. Сковорода, Леся Українка, П. Тичина були ще й музикантами, Т. Шевченко, В. Винниченко, О. Довженко – художниками, Ю. Яновський, О. Довженко, М. Вінграновський, М. Бажан, І. Драч –

сценаристами, Ю. Яновський, О. Довженко, М. Вінграновський – кінорежисерами, Марко Кропивницький, М. Вороний – акторами, режисерами. І цей перелік митців, що виявили себе одночасно в кількох галузях, можна продовжувати. Проте сучасне мистецтво дедалі активніше намагається стерти кордони між різними своїми видами, вдаючись одночасно до кількох знакових систем. Як наслідок з'являються різноманітні перформанси, гепенінги, інсталяції, у яких, наприклад, слово поєднується з музикою, із різного роду візуалізаціями: „Розділові”, „Ніч поезії і музики pop-stop”, „стежка”, „АртПоле: приховані світи”, „Альберт, або Найвища форма страти”, вистави Київського театру на Подолі та ін. Прикладом такої полімистецької діяльності є також творчість одного з найвідоміших українських літературних угруповань кінця ХХ – початку ХХІ ст. „Бу-Ба-Бу” (бурлеск, балаган, буфонада). Хоча дане угруповання й заявлене як літературне, їхня творчість дуже часто транспонується у царину музики, театру, при цьому вона має ще й виразний інтермедіальний характер. Враховуючи багатовекторність міжмистецької взаємодії у творчості літугрупування „Бу-Ба-Бу”, ми вважаємо, що її дослідження передбачає використання інтерсеміотичного підходу, а не дещо звуженого інтермедіального. Під інтерсеміотикою ми розумітимемо „перекодування, перекладання створених в одній знаковій системі образів на образи іншої системи” [1, с. 229], а під інтерсеміотичною творчістю – поєднання у знаковій системі одного виду мистецтва елементів знакової системи іншого виду мистецтва. Зразками інтерсеміотичних творів у літературній практиці можна вважати звукозорову (візуальну) поезію І. Величковського, Г. Аполлінера, М. Семенка, музикальні поезії С. Малларме, П. Верлена, П. Тичини, М. Вороного – загалом усі ті літературні явища, що синтезують різні семіотичні коди.

Отже, мета нашої студії – довести інтерсеміотичний характер творчості літугрупування „Бу-Ба-Бу”. Досягнення мети передбачає реалізацію таких завдань: виявлення у літературній творчості бубабістів елементів різних видів мистецтва; аналіз художньої функції інтерсеміотичної взаємодії.

Об'єктом дослідження є інтерсеміотичність творчості літугрупування „Бу-Ба-Бу”. Предметом – елементи різних видів мистецтва та їхня інтеграція у літературних текстах бубабістів.

Актуальність нашого дослідження обумовлена тим, що в сучасній літературі, та й мистецтві загалом, все більшого поширення набувають синтетичні форми, які потребують комплексного, системного, міждисциплінарного наукового осмислення.

Ю. Андруховича, О. Ірванця, В. Неборака об'єднали схожі естетичні смаки і погляди на розвиток літератури, а також бажання і навіть потреба проговорювати вголос, виголошувати, обговорювати з кимось нові тексти (і не лише власні), тобто прагнення створювати

навкололітературний художній дискурс, до якого включилися як літератори, так і художники, музиканти, актори. Таким чином, від самого початку існування бубабісти виходили за межі літератури. Це спілкування приносило задоволення, надихало, справляло враження інакшості, модерності (або й постмодерності). Як наслідок, бубабісти починають відроджувати традицію „живих неофізіозних”, „непідсумково-творчих вечорів поезії” [2, с. 57], що були поширені у 20-ті рр. минулого століття, адже „бубабізм являє себе в першу чергу не через друковані видання [...], а через живе контактування з публікою” [3, с. 113]. Хоча насправді не бубабісти „відкрили” епоху публічного сприйняття художнього слова: ще з 1970-х років у російській культурі розвивалися й набували популярності бардівська пісня (В. Висоцький, О. Галич, Б. Окуджава та ін.) та авторське читання поезії (Б. Ахмадуліна, Є. Євтушенко, Р. Рождественський та ін.), але в Україні ця практика набула поширення лише з середини 1980-х років із початком т. зв. фестивальної епохи. Такі концерти робили поета актором, людиною публічною, „людиною з обличчям”, а поезію – справжнім дійством. Але така творчість вимагала й особливих текстів, які б утримували увагу великої аудиторії, адже традиційній ліриці більше пасує камерне виконання, сприйняття наодинці. Читання перед великим загалом передбачає наявність у ліриці елементів епічності, драматургії: сюжетності, персонажності, динамічного конфлікту тощо. Саме такі поезії і з’являються у творчості Ю. Андруховича, О. Ірванця та В. Неборака у бубабістський період. Мова йде про т. зв. персонажну лірику, у якій місце ліричного героя із виявом його внутрішнього світу заступає повноцінний персонаж із зовнішнім світом. Прикладами таких творів є „Перукарочка Роза”, „Кримінальні сонети” Ю. Андруховича, „Травнева балада”, „Тінь великого класика” О. Ірванця, „Пісенька про пана Базя”, „Пісенька про Лялю-Бо” В. Неборака та ін.

У творчості Ю. Андруховича персонажність виявляється ще й у постійній зміні образу ліричного героя. Це не абстрактний узагальнений мовець, неперсоніфікованість якого дозволяє читачеві легко асоціювати його з автором. Так, ліричний герой першої збірки Ю. Андруховича „Небо і площі” постійно „перевдягається” у різний одяг і перебирає нове наймення: то він мандрівник, то астролог, то мандрівний спудей, то підмайстер, то музикант, то мартопляс, але за всіма цими масками завжди легко вгадується образ митця й романтика. Проте, не дивлячись на цю внутрішню схожість, у кожного персонажа своє життя, свій характер і світовідчуття.

Поступово у творчості „Бу-Ба-Бу” формується своєрідна бурлескно-балаганно-буфонадна театральність, яка виявилася не лише у написанні персонажної лірики, але й у створенні посад-ролей (Ю. Андрухович – Патріарх Бу-Ба-Бу, О. Ірванець – Підскарбій,

В. Неборак – Прокуратор), що фактично було грою-пародіюванням державних радянських мистецьких організацій, зокрема, Спілки письменників, також у проведенні різноманітних літературних акцій („Пробудження поезії”, „Століття Бу-Ба-Бу”, врученні премії „Бу-Ба-Бу” за кращий вірш року та ін.). Загалом із 1997 р. до 2000 р. (найактивніший період публічної діяльності угруповання) бубабістами було проведено понад 30 літературних акцій. Спочатку це були традиційні поетичні вечори з декламацією та діалогами між учасниками заходу та з публікою, але поступово форма ставала все синтетичнішою: з’являлися музика, костюми, світлові ефекти, піротехніка. Найповніше інтерсеміотичний характер „Бу-Ба-Бу” розкрився у мистецькому проекті, присвяченому „Крайслеру Імперіалові”. Ідея створення спільного бубабістського проекту належить В. Неборакові, для якого американський автомобіль модифікувався у символ свободи, демократії, заможності. Реалізований він був через написання текстів (Ю. Андрухович увів образ „Крайслера” до романів „Рекреації” та „Дванадцять обручів” і написав есе „Аве, Крайслер!: Пояснення очевидного”, О. Ірванець написав епічно-ліричний твір „Справжня історія «Крайслера Імперіала» або Як все було в дійсності”, В. Неборак – цикл віршів „Крайслер Імперіал” та епічну поему „Реставрація”), видання однойменного номеру часопису „Четвер” (№ 6 за 1995–1996 рр.), який органічно поєднав тексти бубабістів і візії Ольги Погрібної-Кох та Юрія Коха, та постановку поезоопери „Крайслер Імперіал”, яку було презентовано під час другого молодіжного фестивалю „Вивих” (1992 р.), що проходив у Львові. У цій постановці режисер С. Проскурня поєднав елементи театральної вистави, опери, балету з виступом рок-гуртів, елементами перформансу і карнавалу. Текстовим наповненням поезоопери стала саме персонажна лірика Ю. Андруховича, О. Ірванця та В. Неборака. Герої бубабістських поезій „ожили” на сцені, а самі автори виконали як ролі-маски (Патріарх Ю. Андрухович), так і ролі персонажів власних творів. Загалом цей проект продемонстрував сутність постмодерністського мистецтва, коли будь-який об’єкт повсякденної дійсності (у даному випадку – старий, хоча й раритетний, автомобіль) може стати художнім образом одночасно в кількох різножанрових творах і породити ціле мистецьке, але еклектичне, дійство іронічного і самоіронічного змісту із використанням гри, зі стиранням меж між цією грою і життям, із породженням відчуття, що будь-якої миті ця гра може знову продовжитися.

У творчості „Бу-Ба-Бу” є і чимало зразків більш класичного використання інтерсеміотичного перекладу. Це жанр екфрази у здобутку Ю. Андруховича (наприклад, цикли „Етюди будівель”, „Нові етюди будівель”, „Етюди зі старого Львова”, поезія „Петро Брейгель”) та О. Ірванця („Вже літня ніч допита до останку..”, „Пейзаж з вікна казарми”). Проте на відміну від традиційного відтворення словом творів

живопису та архітектури поети через зразки образотворчого та пластичного видів мистецтва показують життя людей, їхні долі, характери.

У циклі „Фотоетюди” Ю. Андрухович використовує імітацію специфіки фотомистецтва. У цих поезіях немає руху, подій, змін – це кадри фотоплівки, які проте здатні показати місто („неба облатка // барокко арок // змальований крейдою сірий фронтон // як це схоже // на профілі секретар-друкарок // гіпсові голівки німих мадонн” [4, с. 43]), розповісти про життя його мешканців („чаші чарки на серветі сервант // погруддя мислителя (певно Кант) // іноді з піни фіранки лице // виплине ніби чекав я на це” [4, с. 47]). Така промовиста статика створюється шляхом використання коротких речень, часто односкладних називних, та яскравих епітетів і метафор, а прийом „апунктуації” робить вірші інтонаційно різноманітними, дозволяє їм змінюватися залежно від особистості читача, часу та обставин прочитання.

Ще одним зразком інтерсеміотичного перекладу є трансформація поетичного слова у пісенне. Чимало поезій Ю. Андруховича, О. Ірванця та В. Неборака увійшли до репертуару рок-гуртів „Мертвий півень”, „Плач Єремії”, „Неборак рок-бенд”, „Карбідо”, а з деякими із цих гуртів Ю. Андрухович та В. Неборак мають навіть спільні творчі проекти. У подальшому ми плануємо присвятити окреме дослідження взаємодії лірики бубабістів із рок-музикою.

Отже, розглянувши творчість літугруповання „Бу-Ба-Бу”, ми визначили, що в ній наявні такі інтерсеміотичні елементи як персонажність лірики, жанр екфрази, налаштованість на акторське (ігрове) виконання поезій, створення поетичних вистав, перформенсів. Використання бубабістами семіотичних кодів інших видів мистецтва сприяло виходу їхньої творчості за межі друкованого слова, розширенню кола реципієнтів, збагаченню української поезії новими формами, образами, мотивами.

Література

1. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / За ред. Анатолія Волкова. – Чернівці : Золоті литаври, 2001. – 636 с. **2. Стефанівська Л.** Кінець карнавалу в українській поезії? / Лідія Стефанівська // Світо-Вид. – 1995. – № 14. – С. 57–59. **3. Андрухович Ю.** Дезорієнтація на місцевості / Юрій Андрухович. – Ів.-Франківськ. : „Лілея – НВ”, 1999. – 124 с. **4. Андрухович Ю. І.** Середмістя : Поезії / Юрій Андрухович. – К. : Молодь, 1989. – 109 с.

Філоненко Н. М. Інтерсеміотичний характер творчості літугрупування „Бу-Ба-Бу”.

Стаття присвячена обґрунтуванню інтерсеміотичного характеру творчості літературного угруповання „Бу-Ба-Бу” шляхом виявлення у ній елементів інших видів мистецтва та аналізу художньої функції інтерсеміотичної взаємодії. Під останньою ми розуміємо поєднання у художньому творі елементів знакових систем кількох видів мистецтва. Основна увага у розвідці приділяється особливостям театральності творчості „Бу-Ба-Бу”. Розглянувши літературні твори, мистецькі проекти й акції бубабістів, ми з’ясували, що їм притаманна єдність слова та дії, візуалізації, музики. А створення персонажної лірики, використання жанру екфрази, акторське виконання поезій сприяли виходу творчості літугрупування за межі друкованого слова та розширенню кола реципієнтів.

Ключові слова: екфраза, інтермедіальність, інтерсеміотика, міжмистецька взаємодія, персонажна лірика.

Филоненко Н. М. Интерсемиотический характер творчества литературной группы „Бу-Ба-Бу”.

Статья посвящена обоснованию интерсемиотического характера творчества литературной группы „Бу-Ба-Бу” путем выявления в нем элементов других видов искусства и анализа художественной функции интерсемиотического взаимодействия. Под этим понятием мы понимаем сочетание в художественном произведении элементов знаковых систем нескольких видов искусства. Основное внимание в исследовании уделено особенностям театральности творчества „Бу-Ба-Бу”. Рассмотрев литературные произведения, художественные проекты и акции бубабистов, мы выяснили, что для них характерно единство слова и действия, визуализации, музыки. А создание персонажной лирики, использование жанра экфразиса, актерское исполнение поэзий способствовало выходу творчества литературной группы за пределы печатного слова и расширению круга реципиентов.

Ключевые слова: экфразис, интермедиальность, интерсемиотика, междухудожественное взаимодействие, персонажная лирика.

Filonenko N. M. Intersemiotic nature of a literary group „Bu-Ba-Bu” works.

The postmodern view of the world as a text actualized the development and dissemination of various heterogeneous artistic phenomena, eclectic art forms, actualized in the history of art in general and literature in particular, the studies of various kinds of interart interaction.

Our article is devoted to the justification of intersemiotic character art

literary group „Bu-Ba-Bu” by the discovery of elements of other art forms in it and by the analyze of the artistic function of the intersemiotic interaction. Under the intersemiotic interaction we understand a combination of artwork elements of a sign systems of several types of art. The focus of the study is given to such features of creativity „Bu-Ba-Bu”, as theatricality, manifested in the establishment of posts-roles (Patriarch of Bu-Ba-Bu, Treasurer, Procurator), in writing personage lyrics in conducting various literary action.

Having considered literary works, artistic projects and Bu Ba Bu actions bubasti, we found out that thea are characterized by the word unity and action, visualization, music. And the creation of personage lyrics, the use of the ekphrase genre , acting performance of poems contributed to the release of creativity of a creative ground beyond the printed word, the enrichment of Ukrainian poetry with new forms, images and motifs, expanding the range of recipients.

Key words: ekphrase, intermedialnist, intersemiotyka, interart interaction of character poetry.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2017 р.

Прийнято до друку 30.02.2017 р.

Рецензент – д. філол. наук, проф. Дмитренко В. І.